

Михайло КОБРИН, Іван ДУДИЧ, Ірина КРИВОРУЧКА

СВЯТО СОЛОМІЇ КРУШЕЛЬНИЦЬКОЇ: 150-РОКІВ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ

Вересень у Львові належить Соломії. Цього року – ювілейний. Холодний, такого львів'яни наче й не пам'ятають. Не було такого. Сірий, вологий. Мокрий. Парк навпроти Соломіїного дому мокрий. Листя на деревах не світяться золотавим, прозорим світлом. Не шелестить. Дереву укупі з людьми сторожко прислухаються. До виття сирен над містом. Чують виття. Ніхто чомусь не приспішує ходи. Не кидаються в укриття. Продовжують чинити все так, як чинили мить тому. Діти кидаються м'ячами. Закохані цілуються. Стара жінка ледве човгає ногами. Пес присів під кушем. Поет подумки дописує строфу вірша. Усе зовсім так, як під час зйомок поганенького фільму. Рухаються всі, наче перед набридливим оком кінооператора. Якщо хочете, можете уявити собі, що в браму наріжного будинку, який випнувся кутом на дві вулиці – Каменярів та Соломії Крушельницької, входить симпатична панна в капелюшку, входить сторожко й боязко, озиралася. Стискає нервово торбинку. Але це не через те, що виють сирени. Вона не спускається в укриття. Вона йде на побачення з рудим паничем, який мешкає в цім домі в сутеринах. Авжеж, як в укритті. Татко панянки був би невдоволений тим побаченням. Панянка з доброго дому. Їй на ім'я – Ольга Рощкевич. Паничеві – Іван Франко. Через дорогу з вікна протилежного будинку дивиться на вулицю стара, дуже стара сива пані. Вона не бачить панянки. Того й бути не може. І це не тому, що має вже поганий зір. Просто вони розминулися в часі. Зате стара

Соломія Крушельницька

Автентичні розписи в Домі Крушельницької. Реставраційні роботи виконує художниця-реставратор Ірина Гірна.

пані бачить немолоду вже Соломію Крушельницьку, яка йде до філармонії, щоб з примусу “турботливої” влади відспівати свій останній концерт. Довести, що вміє співати і знає ноти. Стара пані була на тому концерті й чула той спів Крушельницької. І пам’ятає це. Вона також пам’ятає виття сирен з тамтої ще, іншої війни.

В Домі Соломії Крушельницької четверо людей провадять розмову про видатну, світової слави українську співачку. Це було десь за якісь пару днів до першого масштабного масованого ракетного удару з боку росіян... Понад усією Україною.

Михайло КОБРИН, директор Музично-меморіального музею Соломії Крушельницької: Якщо йдеться про те, чого саме ми хотіли, як збиралися, як мислили вшановувати цю визначну дату – 150-ліття від дня народження нашої Соломії, нашої геніальної крайнки – якщо йдеться про це, то мусимо визнати – ідей було набагато більше, було значно більше задумів, аніж можливостей їхньої реалізації, ні, звичайно. ніхто не зволікав з роботою, ми розпочали все завчасу, і чому не змогли задумане здійснити в повному форматі – мабуть, не треба й пояснювати... Це не тільки знає й розуміє кожен. Це кожен відчуває... Це називається війна... Підла, нечесна, злодійська, загарбницька...

Ми тут ніби й самі живемо, в цьому домі, де озивається її фортеп’яно, де Вона приймала гостей...

Найважливіший проект, який сподівалися впровадити – зміна експозиції; ми мали намір виконати ремонтно-реставраційні роботи в Музеї, нарешті усунути “настили”, відновити автентичні розписи,

викінчити все глобально, щоб на роки затримати здійснене, – звичайно, нинішня наша експозиція добра, дуже добра, професійно виконана, однак їй уже тридцять років, зрозуміло, що нагально потребувала осучаснення; і хоч ми ані самі зали, ні історію не змінювали, однак хотіли модернізувати, оновити, додати, використати придбані попередньо, заздалегідь всі сучасні елементи, сучасні матеріали. Хоч ми командою кілька років – так, бо насправду кілька років – сперечались, що й де має бути використане, і як зберегти баланс, щоб втримати, залишити живою атмосферу, настрої будинку, кімнат... то все ж з іншого боку – домагалися, щоб з’явилися цікаві сучасні елементи, які б вписалися в інтер’єр, і хай би не було їх багато, але щоб вони стимулювали зацікавлених відвідувачів, приваблювали молодь, студентів приходити, знайомитись з класичною музикою, пізнавати нове... Поки що вдалося дещо зробити хіба тільки дуже-дуже частково – і то все ніби майже невидиме... Так, закупили, придбали техніку ще до війни, навіть приступили до реставраційних робіт, але, на жаль, не завершили, тобто глобальний проект якимось завис; ні, ми від нього не відмовилися й не відмовимося, будемо шукати кошти для реалізації всіх задумів. Будемо обов’язково продовжувати: і ремонт, і реставрацію, і пошуки нових музейних матеріалів... Обов’язково. Маємо добрих, кваліфікованих майстрів, художників, реставраторів. І дуже круту команду. Міська рада обіцяє й надалі підтримувати, надати нам додаткові кошти. Якимось так без пишномовності хочеться запевнити: ми віримо в добру долю Соломіїного Дому. Так само, як у нашу перемогу над ворогом у цій війні.

Гаразд... Отже, це була така собі преамбула, коротке звітлення про найголовніше наше завдання. Про наш глобальний проект. Саме так ми його й називаємо А тепер про інше – з приводу нових публікацій, що стосуються життя і творчості нашої

Патронеси та самого Музею. Власне кажучи, Музей створив цілу бібліотеку завдяки випуску спеціальних наукових та мистецьких книг. Така тут традиція, якої, здається, ніколи не порушували. Про книги, що над ними працювали упродовж трьох десятиліть тут, у Музеї Соломії Крушельницької, можна говорити окремо й докладно: фахово, досконало (я це кажу без перебільшення) опрацьовані наукові каталоги; присвячені життю і творчості співачки; окремі спеціальні видання; оригінально виконані щорічні мистецькі календарі – їхня тематика пов’язана з іменем Соломії; спогади знаменитих митців, співаків, книги про них: ... Михайло Голинський... Іра Маланюк... Добре оцінене видання “Міста й Слава”, Соломіїн оперний репертуар, її життєпис...

Особливим подарунком цього року для читачів мала бути опублікована до ювілею книга спогадів галицької співачки, викладачки співу Одарки Бандрівської. Авторка спогадів – особистість надзвичайно цікава: сама вартує значно пильнішої, ніж досі, уваги дослідників, науковців, музикознавців. Племянниця Крушельницької, а при тому і її учениця – вона збирала й зберегла архів своєї тітки; архівні документи стали основою для заснування цього Меморіального музею.

Упродовж тривалого часу над спогадами Бандрівської працювала заступник директора Музею пані Галина Тихобаєва, готуючи до випуску видання з багатим іконографічним наповненням. Фактично книга вже є – текст набрано, усе відредаговано, тільки б видати! Частково залишалася проблема з фінансуванням друку; міська рада, інші спонсори ладні були надати відповідні кошти. Але – доводиться, на жаль, повторювати: війна все перекреслила... Я вже казав, що хочемо виходити на молодих глядачів, збільшувати число екскурсантів; ми, звичайно, дуже шануємо наших постійних відвідувачів, бережемо давнє і дуже щире, надійне коло друзів Музею, але поряд з тим хочеться, щоб це коло розширювалось. Сподіваємося, що допоможуть у тому й видавничі проекти. Наприклад, нетерпляче чекаємо на вихід у Видавництві Старого Лева книги “Крушельницька від А до Я”, розрахованої на широку дитячу аудиторію. Зрештою, й для сімейного читання це чудовий матеріал. “Старий Лев” має багато цікавих локацій, розгалужену мережу книгарень для презентацій чи зустрічей – ми можемо працювати спільно з видавництвом. Добре буде, коли й ця дуже гарно задумана книга теж найближчим часом побачить світ і привабить до Соломіїної домівки багато юних відвідувачів.

Належить сказати, що під час ювілейних свят ми ще раз переконались, наскільки для нас важливе спілкування й спільна праця з колективом Львівської опери, Патронесою якої також є Соломія Крушельницька.

Справа наліво: Міністр культури та інформаційної політики України Олександр Ткаченко, директор Музично-меморіального музею Соломії Крушельницької Михайло Кобрин, директор Львівського національного академічного театру опери та балету імені Соломії Крушельницької Василь Вовкун під час відкриття виставки “Історія тріумфу”. Львів, 2022 р.

Оперний театр відвідують дуже багато людей (зараз, як знаємо, менше, нічого на те не порадиш): вистави в Оперному ваблять – люди приходять і слухають, і дивляться – хтось заговорить про Музей Соломіїн, решта прислухаються: “ага, треба піти!”. Під час святкувань у фойє Оперного театру ми відкрили виставку “Історія тріумфу” – так, про життя і творчий шлях нашої видатної співачки. Куратором виставки припало бути мені, оформлення здійснив наш музейний художник Сергій Петлюк. Між іншим, Дзеркальну залу Оперного використали для дуже цікавого заходу. Завідувачка наукового відділу Музею пані Данута Білавич підготувала лекцію – “Відома і невідома Крушельницька”. Зібралось багато слухачів, серед яких – не тільки львів’яни; запрошення отримували безкоштовні. Колеги – працівники театру – запропонували гарний формат виступу: коли Данута Ярославівна зупинялась, завершивши виклад певної історії – відповідно до тексту оповіді співачки Оперного театру виконували згадувану в лекції арію. Як на мене, це було дуже гарно; на завершення прозвучали записи голосу Соломії Крушельницької.

З того приводу, що не змогли випустити в світ нові книги, жалкували не тільки наші музейники.

А втім, все ж пощастило авторові роману “Кімоно для Баттерфляй” Олександрові Балабкові: його роботу не можна сприймати як біографію співачки або ж як незаперечно наукове дослідження; автор аналізує

“Загартована шляхетність”, Київ, 20 вересня 2022 р.
Музей костюму та стилю “Victorria Museum”.

тему, викликає цікавість у читача; звичайно, твір цей відмінний від документального двотомника Михайла Головащенко чи й книги авторства Валерії Врублевської, але, без сумніву, “Кімоно...” матиме широке коло читачів – цікаві тексти, нові факти, надзвичайно багато світлин, які не публікувалися досі...

Додам до того, що думали ми дуже пильно, як можна влаштувати свято в Музеї, який був фактично зачинений. Адже тоді, 24 лютого, до завершення реставрації було дуже далеко; ми були певні, що на Соломіїне свято, за пів року, приймемо гостей як належить, хоча у лютому кожен предмет неначе тільки ще шукав свого місця; довкола все – заповилене, нелад, але ж був ще час, місяці попереду... І враз часу не стало. Час зник... Пів року тривало так. Відновили тільки один зал, де для кожного було відкрито все і вся; відкрито – квітень-травень-червень; приходило багато охочих відвідати музей – ми прихищали вимушених переселенців, траплялися дуже цікаві люди, відбувалися розмови, зустрічі, фактично тут жили на початку війни, аж потім ми мушили відмовитися від цього, “переквартирували” – в нас не найкращі умови для проживання.

Чи були якісь записи в книзі відвідувачів? Звичайно. як завше – писали про свої враження. Не раз писали.

Незвичним був такий випадок. Коли ми відкрили 23 вересня в Музеї виставку “Соломія Крушель-

ницька. Портрет Діви”, наші “квартиранти” прийшли з розкішним вазоном квітів – у подяку за гарне прийняття в Музеї, вони відвідували чи не всі заходи.

Саме урочисте дійство розпочалося з покладання квітів і панахиди на могилі Крушельницької на Личаківському цвинтарі. Був присутній владика Володимир, прибули представники Української греко-католицької церкви, ще п’ятеро священників, так гарно й широко все відбулося: хор “Гомін”; Владика: “Я не міг не прибути!”, тріо “Осанна” з Шевченківського гаю, гості з Італії, учасники 49-го фестивалю Джакомо Пуччіні, де виступали наші оперні співаки, і Львівський оперний запросив їх на святкування. В Оперний на святковий концерт і на відкриття виставки завітали Міністр культури та інформаційної політики України пан Олександр Тка-

ченко, заступник міністра Галина Григоренко, заступник голови Державного агентства України з питань мистецтва та мистецької освіти Ольга Россошанська.

Перед початком урочистого концерту в Опері виступив з вітальним словом виступив директор театру Василь Вовкун; візуальний ряд концерту готував Сергій Петлюк; ми радили для використання ті чи інші відповідні світлини, обговорювали сценарій, консультували – зокрема, щодо фіналу, десь ми підказали, що найліпше і найдоречніше звучатиме “Родимий краю...”; бо ж Соломія таки любила, кажуть дослідники, завершувати цією піснею свої концерти чи виступи, і це був дуже, дуже щемливий момент, власне, найяскравіші такі моменти – це Гранд-концерт, коли виступали співаки, якщо не помилюся, усіх оперних театрів України, а наприкінці оголосили: “Зараз ви почуєте спів Крушельницької”; засвітився на екрані гарний портрет Соломії (пряму трансляцію дивились у десятках міст світу), так, звичайно, було там багато слухачів – українців, людей з нашої діяспори, і ось цей момент, коли голос Крушельницької зазвучав, і всі учасники вийшли на сцену, і пелюстки квітів зверху сипалися на сцену... Ось так...

У Білій на Тернопільщині? Звичайно, у Білій теж. ... 25 вересня ми поїхали – пані Олександра Кирик, наш старший науковий співробітник і я; урочистості – панахида на могилі отця Амвросія, і потім концерт у їхньому сільському клубі; приміщення клубу в добром стані; були гості з Тернополя, бандуристи з Народного дому... Ось так Соломія відвідала батьківщину. Відвідала в часі війни.

Іван ДУДИЧ, старший науковий співробітник: Киянка Вікторія Лисенко була донедавна досить

успішною бізнес-вумен. Надбавши певні статки, вона відійшла від бізнесу і зайнялася справами культури. З'ясувала для себе, що в Україні немає практики приватних музеїв, хоча це й дуже цікавий напрямок діяльності, пані Вікторія поїхала до Великобританії на спеціалізовані курси з музейництва. Закінчила вона їх, як ви вже, напевно, здогадалися, просто блискуче і вирішила провадити в Україні нову справу. І ось нещодавно у Києві з'явився приватний "Музей Вікторія" (Victoria Museum). Його власниця захопилася колекціонуванням костюмів, зокрема періоду кінця ХІХ – першої третини ХХ століття. Вона викупила один з давніх київських купецьких маєтків неподалік метра "Арсенальна", зробила ремонт, враховуючи всі сучасні вимоги до музейних приміщень, якнайкраще облаштувала фондосховище. В її колекції зберігаються близько двохсот суконь, убрань, а крім того – унікальні аксесуари підкреслюють характер свого часу. Готуючись минулого року до виставки, присвяченої святкуванню ювілею Лесі Українки, пані Вікторія дослідила близько 600 світлин, щоб добрати якнайточніше костюми відповідного крою, тканини, фактури різних матеріалів. Наш Музей був просто вражений, отримавши пропозицію від пані Вікторії щодо створення виставки, присвяченої ювілею Соломії Крушельницької. Правда, звернувшись до нас трохи запізно, та й не тільки брак часу... війна завадила розгорнути повноцінну виставку... Тож вирішили скористатись пропозицією пані Вікторії – зайняти для експозиції на другому поверсі її музею велику вітрину, де вміщалося шість манекенів.

Для теми Соломії Крушельницької ми надіслали до Києва в електронному варіанті відповідні світлини – наприклад, гіпотетично студентського періоду, часів краківських та варшавських (у Варшаві співачка тоді вже виступала як пріма). В запасах свого музейного фонду господиня знайшла досконалі екземпляри одягу відповідного крою та фасону. В її колекції є твори живопису такого собі салонного, аматорського стибу – такі, що відповідали напевно смакам тодішньої публіки. Власне, виразний історичний кітч. І нехай кітч, зате точно відображені смаки того часу. Ми маємо перший експонат на цій виставці, з якого починався наш музей Соломії Крушельницької. І маємо фото Соломії (рік, очевидно, 1910) – вона у вечірній сукні з довгим-предовгим шлейфом. І власне така сукня є у фонді музею Вікторії Лисенко, і їй, як справжній професіоналці своєї справи – мода, костюми – хочеться належно "одягнути" манекен...

Отже, у вітрині шість манекенів, один з яких – чоловічий: демонструє фрак, маринарку, циліндр... Вікторія Лисенко чудово пам'ятає набуті за кордоном знання: наприклад, у нас дуже рідко "присутній" в музеях аудіогід, але господиня подбала про його

Пн	Вт	Ср	Чт	Пт	Сб	Нд	Пн	Вт	Ср	Чт	Пт	Сб	Нд
30	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27
28	29	30	31	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Mo	Tu	We	Th	Fr	Sa	Su	Mo	Tu	We	Th	Fr	Sa	Su

СЕРПЕНЬ/AUGUST

2023

Сторінка календаря, присвяченого 150-річчю від дня народження С. Крушельницької. Художниця – Олександра Квик.

"присутність", оскільки у неї абсолютно автономний музей: аудіогід "говорив" голосами кількох наших наукових працівників (я теж записався), знайомлячи відвідувачів з експозицією та її завданням. На відкриття прийшло багато людей, в тому числі – працівники мінкульту, знані блогери, активні у соціальних мережах та поширенні інформації. Одне слово, упродовж дня виставку відвідали з платними квитками (60 грн.) 250 осіб. Справжній аншлаг! Очевидно, киян могло привабити й те, що Соломія Крушельницька... ніколи не виступала на київських сценах – принаймні досі не було знайдено жодних документів, які б підтвердили такі її виступи. Тому, мабуть, для киян було дуже цікаво, що співачка хоч би в такий спосіб нарешті завітала до них... Ось так...

Київська виставка, як на мою думку, називалася дуже знаково: "Загартована шляхетність" – неначе зріз, що показує оперну діву нашої сучасності.

Ми з паном Михайлом Кобриним своє відрядження на відкриття виставки мали можливість використати дуже плідно: кожен міг виголосити півгодинну доповідь про Соломію Крушельницьку, про її сценічну діяльність та гостинний дім – Музей співачки у Львові. Кияни та гості міста втішили нас

своєю присутністю й на двох лекціях. “Сара Бернар і Соломія Крушельницька. Життя для мистецтва” – такою була тема моєї першої лекції. Назва ще однієї справді заінтригувала слухачів: “Соломія Крушельницька – Джоконда оперної сцени”. Тобто, чому – Джоконда? А ось чому! Погодьтеся, прецінь люди мислять переважно символами та образами. Тільки ж ніхто нині не згадує того, що Соломія справді є унікальною Джокондою. В опері з такою назвою (композитор – Амількаре Понк’еллі) вона виконувала заголовну партію. І її називали ідеальною Джокондою. У наших фондах є декілька світлин співачки у костюмі її героїні. Коли Крушельницька завершила свою оперну діяльність, “Джоконду” перестали ставити: не було такого видатного голосу, який би міг виспівати цю партію. Тільки в середині ХХ століття

опера Понк’еллі повертається на сцену завдяки Марії Каллас. Після смерти цієї співачки “Джоконду” знову перестають ставити. Світ чекає появи нової видатної співачки... Тому й звучить у темі бесіди таке своєрідне зіставлення. Нехай Соломію сприймають і пам’ятають як українську Джоконду.

... А тут, здається, враз виникла нагода перейти від усмішки Джоконди – до усмішки Соломії... Упродовж десятиліть утвердився чомусь такий стереотип, що Крушельницька – оперна співачка – поважна, сувора й не надто усміхнена. Ми спробували зламати таке міркування – нам допомогла це зробити виставка у Львові. “Соломія Крушельницька. Портрет Діви”. З приводу назви в нас довго точилася дискусія. Наші сучасники, здається, не надто сприймають окреслення “Діва.”. Як на мене, то Діва – особливо в часи Крушельницької – це надзвичайна красуня, красуня шляхетна, талановита й високоосвічена, вона володіє багатьма мовами... І – при тому усміхнена. В цьому переконують світлини, розташовані у музичному салоні музею, тобто колишньої домівки співачки. Світлини, запропоновані нашим відвідувачам вперше. Історію їхньої появи в Музеї, очевидно, розповість наша колега Ірина Криворучка. Їй у тій історії належить важлива роль...

...Вибачайте за патос, але це правда: попри усі тривоги, попри війну, усупереч ворогові ми вшановує-

Виставка “Соломія Крушельницька. Портрет Діви” у реставрованій музейній залі.

мо своїх геніїв, ми пам'ятаємо їх, ми охороняємо їхню спадщину, відкриваємо її нашим сучасникам. І Музей продовжуємо ремонтувати – і водночас пропонуємо шанувальникам мистецтва наші скарби з фондосховища. Кажуть, нелегко вдається художникам відтворити на полотні образ Соломії Крушельницької. Мабуть, це правда. Портрети або надто фотографічні, або надто фантазійні. І тим не менше, ми маємо полотно Любомира Медведя, цей дивовижний золотий баланс між авторським домислом, фантазією – і тим, як реально виглядала Соломія. На почесне місце повернули ще одну дуже цікаву роботу – автор її Богдан Сойка, розчищаємо полотно, адже воно теж старіє, його торкається пил...

Повернули на світло денне твори Ярослави Музики, на одному з портретів її пензля – Соломія у старшому віці. За роботами Ярослави Музики ми звернулись до картинної галереї імені Бориса Возницького, тільки вони володіють у своїх фондах творами цієї художниці. Художник Анатолій Сидоренко відновлює оригінали портретів, а також їхні копії. У фондах галереї є дуже гарний портрет пензля тієї ж Ярослави Музики – Соломія у Віареджо... солом'яний капелюшок, кошук... і – обов'язково зверніть увагу – легка усмішка на обличчі... Анатолій Сидоренко зробив нам копію, і то дуже добру копію, яку можемо показувати людям...

Складність полягала також у тому, що розташувати виставку було б добре у Золотій Залі (її ще називаємо "Зала слави"). 150 років – знакова дата,

вона обов'язково повинна залишитись в історії. Але ж війна не поступилась перед мистецтвом, використовувати змогли тільки музичну залу... До речі, про копії визначних картин визначних художників. Копії часто сприяють популяризації творчості художників, іноді викликають особливе зацікавлення, інтерес у нашої публіки, і Соломії ось тут, на цьому портреті, ніби їй досі якихось тридцять років, і вона купує цю кам'яницю для потреб своєї сім'ї...

Ірина КРИВОРУЧКА, головний зберігач фондів: Рік тому ми зняли наші експонати, очистили експозицію, щоб зробити реставрацію. Це було необхідно. Адже експозиція мала вже тридцять років, і я би сказала, що вона за презентацією не застаріла, а просто дещо знищилася фізично. Як кожне помешкання потребує ремонту, так само й музейна експозиція. І були великі плани: провести реставрацію, зробити деякі нові акценти, але цього не сталося... Друге, що ми мали зробити: реалізувати видавничі проекти. Книга Одарки Бандрівської і та книга в "Старому Леві". Чим ми можемо бути задоволені? Що ми все ж таки не припинили своєї роботи. Кожного року 23 вересня ми хвалилися тим, що могли запросити наших гостей

Працівники Музично-меморіального музею Соломії Крушельницької (зліва направо): Іван Дудич, Роксоляна Мисько-Пасічник, Михайло Кобрин, Данута Білавич, Анна Якимшин, Галина Огорчак, Ірина Криворучка, Олександра Кирик.

на день народження Соломії, і завше готували виставку “Скарби Соломіїного дому”, і відбувався концерт, і був уродинний торт; цього року нам вдалося зробити тільки виставку. Виставка має такий акцент: зустріч з господинею цього дому, Патронкою цього дому. Назва виставки – “Портрет Діви”. Довго вирішували проблему назви. Була й інша гарна ідея – “Соло портрет”. Чому саме портрет? Була певна ідея. Її вдалося зреалізувати художникові Оресту Скопу, який став ініціатором художньої виставки, присвяченої співачці, і ця виставка перед 23 вересня відкрилась у Палаці мистецтв. Там представлені малярські роботи львівських мистців, зі Східної України, зокрема з Харківщини, з Тернопілля – батьківщини Соломіїної; звичайно, не всі відгукнулися на заклик взяти участь у цій акції... так, звичайно, з огляду на воєнний стан... Виставка є цікава тим, що Соломія Крушельницька – тема в образотворчому мистецтві дуже мало вивчена. Десь – то років 16 тому ми запропонували зорганізувати таку виставку. Був заклик – художники, малюйте Крушельницьку, творіть її портрет, адже у нас у Львові немає пам’ятника їй, адже варто би було поставити пам’ятник такій славетній мешканці нашого міста, хоч, може, зрештою, ми ще до такого чину не готові? Пригадуєте, ми так само довго чекали на пам’ятник Тарасові Шевченку. Тож ми закликали малювати, але малювати Соломію дуже важко. Як на нині, то нам відомі такі найкращі портрети, про які ми завжди говоримо. Це є робота Ярослави Музики – ми маємо в себе цю роботу – то з тих часів, коли Крушельницька вже була літньою жінкою; є портрет пензля Любомира Медведя, дуже гарна робота; ще також маємо роботу Богдана Сойки, портрет цей був намальований якраз тоді, коли ми робили експозицію на замовлення художників – експозиціонерів. Прижиттєвих портретів не збереглося, принаймні у нас в Україні. Обидві роботи Ярослави Музики – у фонді авторки, в картинній галереї. Виставка в Палаці мистецтв надихнула нас зробити щось подібне у себе; і з огляду на те, що нам удалося придбати версії (комп’ютерні версії) фотопортретів Соломії Крушельницької, які досі не були відомі. Історія така: на фотосайті “Алані” (є такий Британський фотосайт, що займається презентацією, а також і продажем давніх та сучасних фотографій) нам пощастило знайти невідомі досі світлини – портрети Соломії Крушельницької. Їх можна було придбати, цінова політика була різна, залежало від мети придбання. Кожен негатив коштував від 20 до 30 доларів, найменша ціна – 20 доларів. Що ми мали робити? Купити негативи, видрукувати і представити в нашій експозиції. Зразу скажу, що спонсора знайшли. Нам придбали тринадцять зображень. Ім’я спонсорки знає в багатьох країнах. Це канадійка українського походження, фотографія

Таня Михайлишин-д’Авіньйон. Вона об’їздила всю Україну, вона перша, з тим відомим географічним журналом, приїздила до нас, щоб дати цілому світу матеріали про голодомор.

Фото Соломії Крушельницької не були відомі у нас. Вони ховають в собі певну загадку. Я повернувся до наших музейних фондів, щоби дещо розповісти. Музей має велику колекцію: фондова збірка – майже 25 тисяч предметів – і ще особистий архів, що не зник завдяки старанням трьох людей – Одарки Бандрівської, Михайла Головаценка та Івана Деркача. В архіві зберігаються близько ста оригінальних фотографій співачки. Ми маємо з ними чималу проблему: практично всі вони не датовані. Отже – в цьому й проблема, з датуванням, з атрибуцією справжній клопіт. Здебільшого ми навіть не знаємо, де було виготовлено більшість фотографій, як і ті, про які я вище говорила. Тобто, допускаємо дві версії з приводу цих останніх: ймовірно, зроблені вони в Чернівцях, 1911 року, а можливо, в Аргентині – коли Соломія гастролювала там у 1920-тих роках. Можна сказати, цікава тема для досліджень... На майбутнє. А нині ці фотографії стали своєрідною інспірацією для львівської художниці Лесі Квик, на підставі цих світлин вона створила календар на наступний рік, використавши форму колажу – вписала світлини у львівські інтер’єри, львівські урбаністичні пейзажі. Такого календаря в нас ще ніколи не було: Соломія на львівському вокзалі; Соломія на тлі оперного театру, біля свого будинку тут, у Львові. Ці колажі ми запрезентували ще на одній виставці, в місці, куди навідується чимало людей – у кав’ярні “Світ кави”. Біля каплиці Боїмів.

Соломія, як вже згадували мої колеги, ніколи не виступала в Києві, не відвідувала вона Києва, здається, навіть на запрошення Миколи Лисенка.

Цьогорічна ювілейна виставка в київському “Музеї Вікторія” – чудовий приклад того, що нині знаходяться в Україні шляхетні, освічені люди, готові жертвовно дбати про піднесення нашої культури, про її популяризацію. Маю тут на увазі киянку Вікторію Лисенко.

Так би мовити, “друкованим” артефактом стала книга, що вийшла до ювілею Соломії Крушельницької – “Кімоно для Баттерфляй” Олександра Балабка.

З автором книги ми познайомилися чотири роки тому. Саме тоді у Львові відбувався книжковий Форум, який не міг не цікавити пана Балабка – журналіста, письменника, перу якого належать близько десяти книг, зокрема про Коцюбинського, Лесю Українку, Винниченка... Того ж року почалась наша співпраця. Власне, з першої розмови, коли пан Балабка розповів, як почалась його літературна кар’єра. Закінчивши 1987 року Київський університет імені Шевченка,

Василь Вовкун та автор книги "Кімоно для Баттерфляй" Олександр Балабко під час презентації у Львівській опері. 24 вересня 2022 р.

він працював у газеті “Культура і життя”. Саме там відбулося знакове для нього знайомство з Михайлом Головащенко, відомим дослідником життя й творчості Соломії Крушельницької, і появою своєю найновіша, цьогорічна книжка пана Балабка завдячує саме тому давньому знайомству.

Наша співпраця почалася, як буває переважно, з екскурсії по музею, а далі – довга розмова про Крушельницьку. І про те, що пан Олександр має намір писати про нашу видатну співачку. Мушу сказати, що до музею приходять багато дослідників, науковців, зацікавлених творчістю Крушельницької.

Ми ділимося з ними усіма нашими набутками, ми відкриті для кожного. Пан Олександр збирався здійснити подорож до Італії, де мав уже давніші контакти з українцями, які працювали, зокрема, в консульствах в Римі, Мілані, Віареджо – а там усюди колись пролягали Соломіїні дороги. Ми тими стежками й дорогами теж мали можливість ступати. Скажімо, ми були знайомі з графом Чезаріні, сином Соломіїної приятельки, який нам передав при зустрічі декілька дуже цікавих матеріалів, збережених в родині. Є це аргентинський паспорт Крушельницької, оригінальні фотографії: Соломія з родиною та Соломія в ролі Ельзи.

Пан Балабко дуже тішився з кожної нашої інформації, як і з власної знахідки. В Італії йому відкрили не один архів. Він зробив копії цікавих документів в архіві Мілана, в мерії Віареджо: після смерти свого чоловіка, Чезаре Річчоні, згідно з його заповітом Соломія весь архів і бібліотеку передала саме до мерії, де вони зберігаються досі. Серед тих документів є чимало таких, що стосуються нашої славетної співачки.

Оскільки основою сюжету найновішої книжки Олександра Балабка є історія постанови опери Пуччіні “Мадам Баттерфляй”, то важливо сказати, що неймовірно цікаву інформацію він здобув у Брешії.

Саме у цьому місті відбулася друга, після міланської, прем’єра “Мадам Баттерфляй”.

У нашому музеї автор книги “Кімоно для Баттерфляй” мав доступ до всього, що могло його цікавити, могло йому слугувати як вказівник на шляхах до точної оповіді. Він уже знав, вивчивши наші відповідні архіви, з чого міг починати пошуки в Італії, довкола яких ситуацій може обертатись оповідь... Водночас і наші архіви поповнювалися документами та цікавою інформацією, отриманою від Олександра Балабка.

Ми маємо світлину з повторної прем’єрної вистави “Мадам Баттерфляй” – у заголовній ролі Соломія Крушельницька; група виконавців – співаки та диригент – Клефонте Кампаніні; для нас дуже важливо, що пан Балабко з’ясував, в якому фотосалоні зроблено світлину, і зафіксував, хто саме зображений на ній.

Цікавими й новими є для мене у книжці про Соломію деталі й акценти, що стосуються її гастролей у Парижі з вагнерівським репертуаром, ймовірної співпраці зі знаменитим Полем Пуаре – французьким кутюр’є, який творив для неї театральні костюми, про знайомство з Елеонорою Дузе.

Донедавна було відомо, що один із французьких журналів після виступів Крушельницької в “Лоенгріні” вмстив статтю про неї, ми бачили також графічний портрет (з підписом E. Lövi) Соломії в ролі Аїди. О. Балабко з’ясував, що автором портрета є художник родом з Варшави – Едвард Леві. Для музейників, які працюють над кожним фактом, дбаючи про можливе створення в подальшому якнайдосконалішої книги-життєпису про співачку, такі факти, документально підтверджені, просто безцінні – безцінні, зокрема й тим, що відкривають не раз нові дороги для пошуків.

Поруч із Крушельницькою вимальовується яскрава галерея відомих музикантів, співаків, компо-

зиторів, інших митців. І, як пояснював Олександр Балабко, імена таких людей він не раз знаходив у публікаціях на шпальтах газет, у журнальних статтях, оглядах, навіть в інформаціях, що стосувалися так чи інакше Соломії. Саме такі матеріали ставали для автора книги (та й не лише для нього) важливим джерелом вивчення долі й життєвих шляхів співачки.

І тут, хай там як, а мимоволі спливає на думку: а чи не надто дрібно, вузько ми пишемо нині про культуру, про мистецтво й театр? Чи не бракує нам поважних знавців і знавчинь, оцінкам і міркуванням і записам яких повірять сучасники й ті, хто, може, забажає щось довідатись про нинішніх митців через сто чи й сто п'ятдесят років? І ще неймовірно цікаво: а як називатимуться ті джерела знань? Знаєте, часом буває гірко, коли із гурту відвідувачів музею чуєш настирливе: "...от гарно, дякуємо, ви так багато оповіли... та от якби... щось таке... ну, таке... пікантне...". Авжеж, Соломія Крушельницька писала колись до Михайла Павлика: "...скільки бруду та інтриг мені треба було витримати...". І не лукавила, запевняючи, що треба мати велике замилювання до музики, аби пускатися в той глухий світ. Не раз траплялося, що в часі криз зачинялись двері театрів, і з'являлось у пресі повідомлення: театр зачинений через брак свідомості й громадського глузду, і була це правда, театрам не раз важко було вижити. Брак фінансів, брак виробничих і талановитих виконавців, міждержавні і міжтеатральні конфлікти, часом фатальна байдужість глядачів.

Відповідаючи на скеровані в її бік докори варшавської преси (а докорів не бракувало, зокрема, з боку польської критики й польської публіки, що прагнула мати Соломію лише для себе), Крушельницька відкидала всілякі інсинуації й казала: я українка, я ніколи цього не приховувала, і ніколи задля вигоди й успіху не ставатиму під чужі прапори...

Усі презентації книги "Кімоно для Баттерфляй", що відбулися у Львові під час ювілейних свят, збирали зацікавлених львів'ян і – як часто пишуть – гостей міста, яких у нас тепер аж ніяк не мало, і були серед них такі, котрі зустрілись із Соломією вперше. Ми їм усім сердечно раді. Ми хочемо їх бачити і тепер, і в годину переможного миру в нашому краї...

Знайомство з Соломією та з книгою про неї, з автором цієї книги стало важливою й невід'ємною часткою свята. Книги – це ще один гарний такий акцент. Це мова про Соломію, про високе мистецтво, про світових митців, тут багато інформації, гарно і легко поданої. Це – дозволю собі так сказати – своєрідний путівник містами Італії, сповненими чару музики: Мілан, Неаполь, Брешия... Крім того, для нас під знаком плюс є співпраця з паном Балабком. Матеріалу надзвичайно багато, ми це знаємо, часові

й географічні рамки виступів і поїздок є настільки широкі, що ми упродовж багатьох років ще будемо знаходити все нові й нові документи й артефакти, котрі стосуються творчості й життя Соломії. Частина з них лягла в основу презентованої у Львові книги: історія постановки опери Пуччіні – і "Мадам Баттерфляй" в житті найкращої виконавиці цієї ролі. Ще інша велика частина знайде в копіях місце у наших музейних фондах – ми ж з "шукачем скарбів" співпрацюємо. Книга завершується яскравою фразою: "Сто Баттерфляй – і баста!". Так сказала Соломія після своєї сотої вистави "Мадам Баттерфляй".

Подальший задум автора книги про Пуччіні й славетну українську співачку – узятися якнайшвидше за нову тему – Соломія у Віареджо. Матеріалів вже нині – і в нас багато, і в архіві автора не бракує. Віареджо – як на мене – дуже гарний період у житті Соломії. Гарний і світлий. То що ж, будемо чекати, як розгортатимуться події, який контекст зазвучить.

Я маю таку тиху мрію: можливо, пощастить повернути увагу, як то кажуть, потрібних людей до теми й проблеми будинку Саломе у Віареджо. Будинок зберігся, і здається реальною думка про те, що Україна могла б його викупити, і створити там Український Дім, і частка його, гадаю, цілком справедливо могла б належати пам'яті Саломе. Адже, здається, наші контакти з Італією поступово набувають нових форматів.

І ще маю надію, що розв'яжемо дві фантастичні Соломіїні загадки: чи знайдемо колись у когось у старих альбомах, убраних в шкіряну, вже потерту оправу, Соломіїні львівські світлини? Невже вона ніколи не фотографувалась у Львові? А ще – невже ніколи не виступала на київській сцені? Якщо немає про те ані слова, це не переконує, що події... не було.

Так, з наближеною докладністю, зафіксували ми розмову про ювілейні дні Соломії Крушельницької. Таким був Соломіїн вересень 2022 року. Львів – Київ – Тернопілля – географія ювілейних урочистостей. А ще якимось по-особливому ім'я видатної співачки поєднало усі мистецтва – театр, малярство, спів, літературу, музейництво, фотографію, ба навіть більше – вид мистецтва – відеозапис. Цей сучасний напрямок діяльності Музею досконало провадить старший науковий співробітник Роксоляна Мисько-Пасічник.

Відкриття виставки "Соломія Крушельницька. Портрет Діви" та інші сюжети з музейного життя можна переглянути на каналі Музею в YouTube: "Музей Соломії Крушельницької у Львові".

Усі відеоматеріали об'єднані в цикли – "Співає Соломія Крушельницька", "Виставки", "Друзі музею", "Зіркові гості", "Фонд записів", "Музичний олімп Львівської опери", "Моя музейна історія", "Соломія Крушельницька в моєму житті".